

4. Стоянов Г.С., Чебанова Н.В. Мотивація персоналу банку в умовах кризи. *Економіка: теорія та практика*. 2017. № 1. С. 74-79.

5. Шостаковська А.В., Купчакевич С.А. Гейміфікація, як мотиваційний механізм системи управління персоналом в умовах кризи. *Економіка і управління*. 2020. № 4. С. 68-74.

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ТА ПОВОЄННИЙ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Іванов Ю.Б., доктор економічних наук, професор,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем
розвитку НАН України, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5309-400X>

Полякова О.Ю., кандидат економічних наук, доцент,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем
розвитку НАН України, м. Харків, Україна,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8207-3198>

Лаптев В.І., доктор економічних наук, доцент,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця, м. Харків, Україна,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4163-0933>

Повоєнний соціально-економічний розвиток України потребує масштабного залучення інвестицій не тільки для простого відновлення зруйнованого довоєнного виробничого потенціалу, а й для створення передумов прискореного розвитку на якісно-новій основі. Саме це потребує уваги до засобів державної підтримки інвестиційно-інноваційного розвитку, в тому числі й в сфері податкової політики.

Період повоєнного відновлення в Україні має суттєву специфіку, яку обов'язково необхідно враховувати в процесі формування державної економічної політики.

По-перше, масштаби руйнувань та необхідної повоєнної відбудови потребують масштабних інвестицій із залученням різноманітних джерел (власних коштів підприємств, державних фондів, грантових та кредитних коштів, а також коштів вітчизняних та іноземних інвесторів, включаючи кошти фізичних осіб). Ціком природним є те, що заходи податкової підтримки інвестицій мають враховувати особливості можливих джерел інвестування й інтереси відповідних інвесторів.

По-друге, відновлення економіки України в повосенний період на тій же технологічній основі консервуватиме стан та існуючі до повномасштабної війни проблеми, що не дозволить створити передумови для здобуття нових конкурентних переваг на національному рівні. В цих умовах на передній план виходить якість здійснюваних інвестицій та перспективність закладених в такі технічні рішення технологій. Тому податкова підтримка не може обмежуватися виключно інвестиційними процесами, а об'єктом стимулювання мають бути лише інвестиції в інновації, що висуває серйозні вимоги до інвестування не тільки і не стільки в основні засоби, а в об'єкти інтелектуальної власності, що має бути пріоритетом.

По-третє, повосенне відновлення має системний характер, тому податкова підтримка інвестицій не може бути ефективно реалізована за рахунок обмеженої кількості локальних інструментів, а потребує різноспрямованих як це передбачено в Натомість, в Національній стратегії доходів до 2030 р. [1], на період дії якої має припадати етап повосенного відновлення України, передбачено лише два інструменти податкового регулювання: миттєва повна амортизація, що являє собою аналог податкової знижки за ставкою 100 %, а також використання обмеженої кількості спеціальних податкових режимів, з яких в теперішній час застосовуються режим «Дія-сіті» та режим індустріальних парків.

До речі, миттєва повна амортизація в світовій податковій практиці використовується для здійснення «точкового» регулювання і стосується виключно прямих інвестицій, а спеціальні податкові режими мають галузевий або територіальний характер та впливають на інноваційну діяльність не прямо, а опосередковано – через звільнення від оподаткування прибутку суб'єктів відповідних суб'єктів господарювання.

Ще однією проблемою стимулювання інвестицій в Національній стратегії доходів є обмеженість запропонованого інструментарію податкової політики виключно засобами податку на прибуток підприємств, що обмежує можливості впливу на інвестиційні процеси за допомогою інструментів інших податків.

Аналіз кращих світових практик свідчить про перспективність комплексного використання для вирішення окремих завдань в рамках державної підтримки інновацій різноманітних інструментів податкового регулювання та різних податків (табл. 1).

Таблиця 1

Рекомендованій інструментарій податкової підтримки інноваційно-інвестиційної діяльності

Інструмент податкового регулювання	Вирішуване завдання	Особливості застосування
1	3	4
Податок на прибуток підприємств		
Прискорена (в т. ч. миттєва) амортизація	Прискорення оновлення основних засобів.	Окремі об'єкти основних засобів групи 4 «Машини та обладнання»; Окремі об'єкти нематеріальних активів відповідно до пріоритетів.
Податкова знижка	Забезпечення прискореного повернення інвестицій за рахунок зменшення податку внаслідок скорочення податкової бази.	Розширений перелік основних засобів, ранжування ступеня підтримки за рахунок диференціації ставки знижки. Щоб забезпечити «м'яке» регулювання.
Податковий кредит	Забезпечення прискореного повернення інвестицій за рахунок зменшення суми податкових зобов'язань.	Більш вузька сфера застосування (порівняно зі знижкою). Пільга є привабливішою для платників.
Пріоритетний податковий кредит	Прискорення інноваційних та інвестиційних процесів.	Пільга застосовується для інноваційних підприємств та для заохочення зростання інвестицій.
Зменшена ставка податку на роялті	Стимулювання інвестицій в нематеріальні активи.	Використовується для певних видів нематеріальних активів в пріоритетних напрямках.
Податок на доходи фізичних осіб		
Зменшення ставки податку на дивіденди	Стимулювання залучення інвестицій від фізичних осіб	Застосовується при інвестуванні в статутні фонди інноваційних підприємств
Транспортні податки		
Зменшення ставки або звільнення від оподаткування	Стимулювання використання екологічного транспорту.	Використовується до певного рівня насичення економіки такими транспортними засобами.
Акцизний податок		
Зменшення ставки або звільнення від оподаткування	Стимулювання споживання окремих видів підакцизних товарів (електроенергії з альтернативних джерел, електроавтомобілів)	Пільги використовуються за умови застосування механізмів контролю. Стимулювання придбання вироблених в країні або імпортованих електромобілів здійснюється до певного рівня частки таких автомобілів
ПДВ		
Застосування зменшеної ставки	Зменшення вартості інвестицій	Пільги використовуються при імпорті окремих об'єктів основних засобів груп 5 «Робочі машини і обладнання», 6 «Транспортні засоби» і 6 «Інструменти, прилади, інвентар» за пріоритетними напрямками і за наявності механізмів контролю.
Звільнення від оподаткування		
Спеціальні економічні зони (режими)		
Звільнення або податкові канікули від	Стимулювання розвитку окремих територій, видів діяльності або секторів економіки	Пільги одночасно застосовуються за податком на прибуток підприємств, податком на нерухоме майно (земельним податком), імпортним митом й ПДВ.

По-четверте, ефективність використання обмежених коштів, спрямованих на підтримку інвестицій залежить від ступеня фокусування обраних інструментів податкового стимулювання інвестицій на обраних пріоритетах. Тобто, потрібно чітко визначити обмежене коло пріоритетів та відмовлятися від широкого галузевого підходу на користь точкових регулятивних впливів.

По-п'яте, значна частина інвестицій зв'язана з відновленням об'єктів соціальної інфраструктури, використання яких в майбутньому не є прибутковим, що робить такі об'єкти інвестування не цікавими для потенційних інвесторів. Тому важливого значення в умовах нестачі бюджетних коштів набуває пошук альтернативних джерел фінансування державних інвестицій, в тому числі, за рахунок імплементації податків солідарності. До аргументів на користь впровадження податків солідарності слід віднести наявність можливостей щодо формування їх податкової бази. Так, за наслідками грудня 2023 р. фактичні надходження з податку на прибуток підприємств перевищили очікуваний рівень майже втричі [2], а річні надходження з цього податку перевищили планові показники на третину. Основними причинами такої ситуації є надвисокі прибутки державних банків та деяких державних підприємств, що створює передумови для використання цих податків.

Обмеженням державної податкової політики в сфері стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності виступає мінімальна ставка податку, передбачена Двокомпонентним рішенням OECD, проте засобом його реалізації може бути встановлення граничного рівня відповідних податкових витрат.

Література:

1. Бюджетний барометр – грудень 2023 р. Центр аналізу публічних фінансів та публічного управління при Київській школі управління. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/01/Byudzhetnii---barometr-gruden-2023.pdf> (дата звернення: 10.02.2024).
2. Національна стратегія доходів до 2030 року. Затверджена розпорядженням КМУ від 27 грудня 2023 року. № 1218-р. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Національна_стратегія_доходів_2030.pdf (дата звернення: 10.02.2024).